

Ungdom i endring

Av Ingunn Marie Eriksen

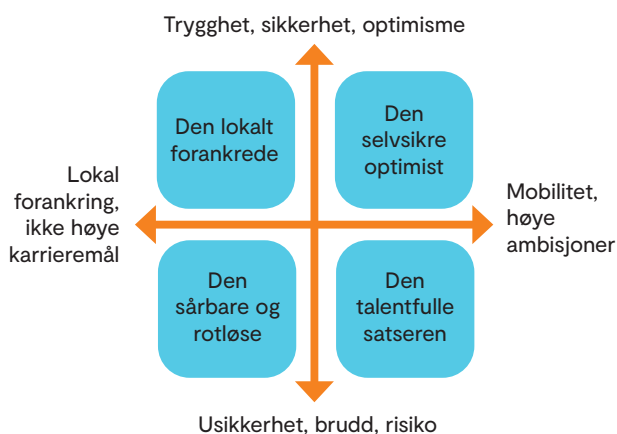
Ungdom i endring er et forskningsprogram ved NOVA-OsloMet der vi følger de samme ungdommene gjennom ungdomstida. Det unike kvalitative longitudinelle forskningsdesignet gir oss mulighet til å undersøke hvordan ulikhet mellom unge mennesker skapes og opprettholdes i Norge i dag. Her viser vi noen funn fra de to første datainnsamlingene.

OM UNGDOM I ENDRING

Ungdom i endring er designet for å kunne utdype og kontekstualisere Ungdata-undersøkelsen. Et viktig siktemål er å legge grunnlag for hvordan vi kan forstå og forebygge sosial ulikhet på forskjellige områder: Hvordan formes unge av bosted, familien, skolen og fritidsaktiviteter? Hvordan formes de av pågående samfunnsendringer og av små og store livshendelser – og hvordan samspiller disse?

Kjernematerialet i forskningsprogrammet er en kvalitativ, longitudinell datainnsamling som følger ungdommer i fire ulike oppvekststeder fra 12–13-årsalderen til de blir voksne. Vi startet i 2018 og har til nå gjennomført tre intervjurunder. Vi intervjuer også foreldrene til ungdommene som er med. Kjernematerialet utvides stadig med ungdom fra andre oppvekstmiljøer. Til sammen bygger vi opp et rikt, og tematisk bredt kvalitativt materiale, som åpner for analyser av unges liv over tid og på tvers av ulike arenaer og steder.

FIRE TYPER UNGDOMMER

Som utgangspunkt for å gripe endring over tid, har vi utviklet en typologi med fire ulike ungdomsprofiler (Eriksen, Stefansen og Ødegård 2021). Ut fra måter ungdommene snakket om seg selv og framtida på da de gikk i åttende klasse, identifiserte vi fire svært ulike «selvprosjekter». Dette er idealtyper som ikke kan forventes å gjenfinnes i ren form, og ungdommene kan gå inn og ut av typene over tid. Typene tydeliggjør bl.a. sammenhenger mellom selvpresentasjon, framtidsoverretninger, opplevd handlingsrom og ulike familieressurser.

“

Å følge de samme individene over tid gir unik innsikt i samspillet mellom levd liv, sted og samfunnsendringer

1. De selvsikre optimistene har stor tillit til at det vil gå godt her i livet. Ungdommene i denne kategorien framstår som selvsikre og reflekterte. De har ofte stor grad av økonomisk trygghet, mestrer skolen, og har støttende og kjærlige foreldre som følger dem opp og oppmuntrer dem til å velge sin egen vei. De er urbant eller internasjonalt orienterte og ser for seg elitekarrierer. Mange har middelklassebakgrunn og alle opplever mye støtte hjemmefra.

2. De lokalt forankrede har sterke bånd til storfamilien og til fellesskapet i lokalsamfunnet. Veien inn i framtida er trygg. Drømmen er ikke et eliteyrke, men kortere fagutdanninger, gjerne ved å fortsette i foreldrenes fotspor på hjemstedet. Mange av ungdommene bor på bygda og har arbeiderklassebakgrunn. De har nær relasjon til foreldrene.

3. Talentene som satser alt, skal bli best – gjerne i idrett. Det ambisiøse prosjektet eies ofte av hele familien, noe som også preger relasjonen til foreldrene. Foreldrene bidrar mye til at talentene skal yte. Selv om de har støttende foreldre, synes støtten å være betinget av at de gjør sitt beste. Flesteparten har foreldre med god økonomi.

4. De sårbare har usikre, kaotiske eller fraværende relasjoner til familie og venner. Mange mangler framtidsplaner. Mens guttene virker frakoblet fra jevnaldersmiljøet og tilbringer tida med å game alene, er jentene involvert i konfliktfylte vennsforhold, og har ofte et anstrengt forhold til kropp og mat. Ungdommene har foreldre i lavere del av arbeiderklassen og opplever i liten grad støtte og varme i familien.

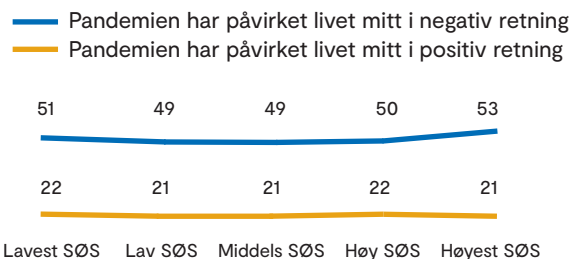
RELEVANS: FAMILIENS BETYDNING FOR UNGDOM

Selv om ungdomsliv kan se nokså like ut på overflaten, ser vi at ulike livsløp tegner seg tydelig allerede i 12–13-årsalderen. Hva betyr familien for ulikhet mellom ungdom? På den ene siden gjenkjenner vi tradisjonelle klassemønstre. Foreldrenes økonomi og utdanning kan særlig bety mye for de unges framtidsplaner. På den andre siden ser vi betydningen av relasjonelle ressurser i familien. Disse ressursene går på tvers av tradisjonelle mønstre og betyr mye for ungdommens trygghet, sikkerhet og optimisme.

UNGDOMSLIVET UNDER KORONA

Da ungdommene gikk i siste del av 9. klasse, kom Covid-19. Pandemien brakte med seg sosial distansering, hjemmeskole og stengte fritidsaktiviteter. Hvordan ble ungdommer påvirket i pandemiens tidligste faser? Ungdata (Bakken 2021) viste en generell reduksjon i ungdoms livstilfredshet og trivsel, men sosioøkonomisk status (SØS) ser ut til å ha hatt begrenset betydning. Uavhengig av bakgrunn, rapporterte omtrent halvparten at pandemien hadde påvirket dem negativt, mens rundt 20 prosent opplevde en positiv endring (figur 1 og 2).

Figur 1: Prosentandel som opplevde at pandemien påvirket livet i hhv. positiv og negativ retning etter SØS.

Kilde: Bakken 2021

Hvordan kan vi forstå funnene fra de kvantitative analysene, at ungdom opplevde starten av pandemien ganske likt uavhengig av bakgrunn? Vi tok utgangspunkt i hvordan ungdommene plasserte seg i forhold til de fire ungdomstypene vi hadde identifisert da ungdommene var 12-13 år, og så hvordan de ble påvirket av den første nasjonale korona-nedstengingen ut i fra deres ulike utgangspunkt og kontekst (Eriksen, Stefansen og Smette kommende):

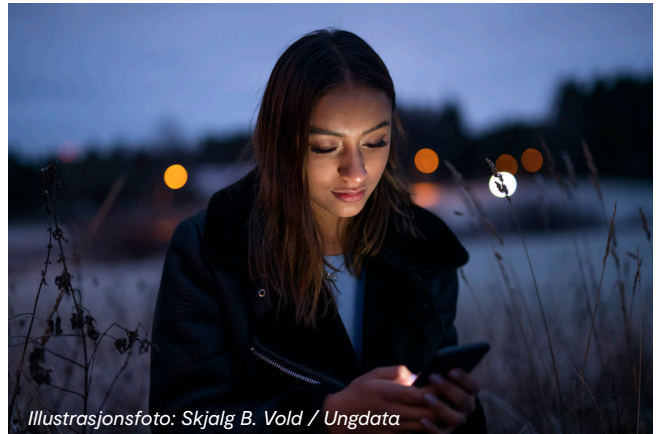
FIRE TYPER UNDER KORONA (14-15 ÅR, 2020)

De selvsikre optimistene opplevde den mest radikale endringen under korona. Fra å leve svært aktive og hektiske liv, fortalte de nå om en tydelig endring i tempo, og de grep aktivt muligheten til å roe ned. Selv om hverdagslivet deres var veldig annerledes enn før koronaen, ble deres eksisterende privilegier og langsiktige mål understreket: De fokuserte på skole og brukte nedstengingen til å samle krefter til tiden etterpå.

De lokalt forankrede trivdes i sine trygge nettverk, og da skoler og fritidsaktiviteter stengte, brukte de mye tid på hobbyer. Disse var svært kjønnst: gutter holdt på med jakt og friluftsliv, jenter med pusling, rydding og baking. Tiden med nedstenging var preget av kontinuitet og intensivering av livsstilen de allerede hadde. De var orientert mot å ha det bra her og nå, med venner og familie.

De talentfulle som satser alt, hadde fortsatt kun ett fokus: satsing på idrett eller skole. Ettersom de allerede levde strengt regulerte liv, førte ikke nedstengingen til de aller største endringene i deres sosiale liv. Nedstengingen avbrøt heller ikke intensiteten i satsingen deres. Snarere ble deres elitemålsetning styrket gjennom fortsatt selvoptimalisering under korona – med foreldrenes støtte.

De sårbare fortsatte hovedsakelig i de samme mønstrene som før. Før korona tilbragte guttene mesteparten av tiden på å game alene, og dette fortsatte de med i enda større grad da skolen var stengt. Jentene var fortsatt involvert i selvforbedringsprosjekter og sosialt drama. Foreldrene framsto som lite tilgjengelige. I denne gruppen så vi en intensivering som understreket deres sårbarhet og kortsiktighet i framtidsorienteringer.

FEM LÆRDOMMER FRA PANDEMIEN

1. Ungdoms **livstilfredshet** avhenger av særlig tre elementer: venner, familie og skole.
2. I denne alderen er **venner** svært viktige for identitet og tilhørighet. Under den nasjonale nedstengingen opplevde de fleste den sosiale distanseringen som det aller såreste. Digitale plattformer kunne ikke erstatte fysiske møter.
3. Dagens ungdom har normalt lite tid til å være sammen med **foreldrene**. I denne alderen er løsrivelsen fra foreldrene i gang, men mange har likevel et behov for å tilbringe mer tid med familien. Under nedstengingen var det en gjensynsglede å spore i ungdommenes fortellinger.
4. Psykiske helseplager blant ungdom henger sammen med **prestasjonspress**. Noen opplevde nedstengingen som en lettelse fordi de kunne fokusere fullt på skolen, noe som viser belastningen i å balansere til dels motstridende krav i ungdommers normale liv.
5. Ungdommene hadde stor grad av tillit til **myndighetenes smitteverntiltak** og de opplevde at de var aktivt deltakende i den nasjonale dugnaden. Ved at de tok et aktivt standpunkt og lyttet til ekspertene og myndighetene, fikk de rom til å forstå og rettfærdiggjøre det opplevde tapet for seg selv (Eriksen & Davan 2020).

RELEVANS: KORONAPANDEMIENS AVTRYKK

Selv om koronapandemien skapte store endringer i ungdoms hverdagsliv, var effektene tilsynelatende ikke så store som fryktet. For de fleste typene ser vi justeringer av hverdagspraksiser, snarere enn store omveltninger. Allikevel er disse justeringene med på å forsterke allerede eksisterende forskjeller mellom ungdommer. De to mest privilegerte typene – satserne og optimistene – brukte nedstengingen bevisst, enten til å satse videre eller til å hvile og fokusere på skole. For de to typene som var dominert av arbeiderklasseungdom, var det en tydelig forskjell mellom de sårbare og de lokalt forankrede.

UNGDOMSTYPER PÅ BYGDA: FLERMETODISK ANALYSE

Tre av de fire ungdomstypene vi fant i hele materialet, identifiserte vi også på bygda. I en studie av oppvekst i Distrikts-Norge (Eriksen og Andersen 2021) undersøkte vi typene videre ved hjelp av analyser av Ungdom i endring sammen med kvantitative data fra Ungdataundersøkelsen. Hvor vanlige er disse typene i Distrikts-Norge, og hvem består gruppene av?

De selvsikre optimistene på bygda vil gjerne opp, fram – og vekk. Disse utgjorde 17 prosent av ungdom på bygda. Gruppen har en overvekt av jenter og ungdommer med høyt sosioøkonomisk ressursnivå. Ungdommene i denne gruppa er mer fornøyde med venner, skole og foreldre enn andre ungdommer, men har noe dårligere selvbilde og mer fysiske og psykiske helseplager.

De lokalt forankrede utgjør nesten halvparten av ungdom på bygda. Det er en overvekt av gutter i gruppa. Disse ungdommene har tette bånd i bygda, og deres framtidsorienteringer er sterkt forankret i det lokale. Svært få opplever mobbing og de er over gjennomsnittlig fornøyd med egen helse og lokalmiljøet.

De sårbare ungdommene utgjør en gruppe på 14 prosent på bygda. I denne gruppa er flere enn tre av fire jenter. Dette er ungdom som har mange utfordringer: De opplever mer mobbing enn andre ungdommer og er i liten grad tilfreds med seg selv og egen helse. De er ikke fornøyde med lokalmiljøet og er lite aktive.

TRIVSEL PÅ BYGDA

Gjennom koblingen av Ungdom i endring og Ungdata ser vi at distriktsungdom ofte opplever stor grad av tilhørighet, de har tette og gode nettverk, og det er mange sterke individuelle koblinger mellom ungdommene og de eldre generasjonene, foreldre og besteforeldre. Det er lavere nivå av psykiske helseplager, og deltagelsen på den organiserte fritidsarenaen er også høyere enn i landet forøvrig: Flere unge med lav sosioøkonomisk status deltar her enn andre steder, og det gjennomsnittlige antallet organiserte fritidsaktiviteter ungdom er med i, er høyere i distriktene enn i mer sentrale kommuner. Ikke minst er fritidsklubb populært på bygda. I de aller minste kommunene går 60 prosent av alle unge fast på fritidsklubb, mot rundt 25-30 prosent i de mest sentrale kommunene.

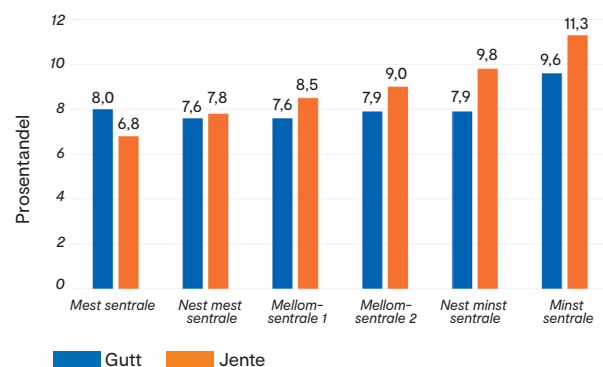

Foto: Tegan Mierle/Unsplash

MISTRIVSEL PÅ BYGDA

Selv om svært mange unge trives godt på bygda, er det også flere enn i mer sentrale strøk som opplever mobbing, mistriivsel og som har dårlig selvbilde. I et av oppvekststedene, som vi har kalt Industribygda, var det langt flere som fortalte om mobbing og problemer med å passe inn enn hva det var i de andre oppvekststedene. Også dette gir gjenklang i Ungdata-undersøkelser: I figur 2 ser vi at andelen som rapporterer om mobbing, er høyere desto mindre sentralt de bor. Særlig jenter er utsatt.

Figur 2. Regelmessig mobbing etter kjønn og sentralitetskategori.

JENTENE SOM VIL VEKK

De som i størst grad ønsker å bli boende i kommunen sin når de blir voksne, er distriktsgutter uten planer om å ta høyere utdanning. Distriktsjentene uten planer om å ta høyere utdanning, er de som i størst grad ønsker seg vekk. Dette er den samme gruppen som i aller minst grad opplever tilhørighet og at de passer inn blant medelever, som er mest utsatt for mobbing, og som har mest psykiske plager. Generelt ser vi at jenters trivsel avhenger i større grad av bosted og bakgrunn enn gutters. Guttene ser ut som om de har det nokså likt uavhengig av bosted og bakgrunn.

RELEVANS: HVORDAN FORSTÅ FRAFLYTTING FRA BYGDA – OG HVORDAN FÅ UNGE TIL Å BLI?

Blant de som mistrives på bygda, er det stor overrepresentasjon av arbeiderklasseungdom og jenter. Dette er også de som i størst grad ser for seg å bo et annet sted når de blir voksne. Men studien viser også at livet på bygda kjennetegnes av ro, nærhet til naturen, lavere tempo og sosiale ressurser, høy grad av tillit og sterke nettverk. Distriktskommunene har et mulighetsrom til å utvide hvem som får tilgang på denne tilhørigheten, bla. gjennom å:

- Øke kompetansen på unges psykososiale liv og behovene gutter og jenter har for å trives der de bor.
- Støtte lokalsamfunnenes satsing på inkluderende fritidsarenaer for ulike typer ungdommer.
- Utvikle skolens kompetanse til å sørge for et inkluderende og trygt psykososialt miljø for alle.
- På bygda er det særlig viktig at voksne som jobber med barn og unge, har stor kompetanse i å oppdage, stoppe og forebygge mobbing og utestenging.

FORELDRES ROLLE I UNGDOMS- IDRETTE: EN STUDIE AV TO ARBEIDERKLASSEMILJØER

Hvordan ser foreldre på ungdoms idrettsdeltagelse? Vi har undersøkt dette i to av oppvekststedene i Ungdom i endring, hvor arbeiderklassen er særlig dominerende (Eriksen & Stefansen 2021). Vi fant at foreldrene vektla ungdommenes idrettsdeltagelse på ulikt vis: Noen så primært på ungdommenes idrettsdeltagelse som viktig for ungdommens deltagelse i lokalmiljøet. Andre la vekt på ungdommenes idrettsdeltagelse som en strukturerende ramme i livet som beskyttet dem fra for mye skjermtid og det foreldrene så på som en usunn livsstil. Begge orienteringene understreker betydningen av å lære ungdommene å passe inn i kulturen og å bli et «gangs menneske». Dette kan ses i motsetning til en holdning som er mer utbredt i middelklassen: å oppdra barna til å skille seg ut, bli bedre og komme foran i løypa.

EN KJØNNSDELT FRITID

I rapporten Ungdom, kjønn og fritid (Eriksen & Seland 2019) undersøkte vi om det er kjønnete mønstre i ungdoms fritid, hvorfor de unge velger slik de gjør, og hva det betyr for ungdommene å delta på ulike måter. Vi fant tydelige kjønnete mønstre i unges valg av fritidsaktiviteter. Med unntak av sosiale medier, holdt ungdom sjelden på med aktiviteter sammen med noen av det motsatte kjønn. Dette gjaldt både organiserte og uorganiserte aktiviteter. Dette kan forklares med idrettens organisering, personlige preferanser, familiens veiledning eller ønsker, og ungdommenes behov for sosial tilhørighet og vennskap. Det var nesten bare gutter som uttrykte at de ønsker å satse på sin idrett, til tross for at omtrent like mange jenter fortalte at de var seriøse med idretten sin og brukte mye tid på trening (Eriksen 2021).

KUNNSKAPSBEHOV

Mens de fleste barn i Norge lever tilsynelatende nokså like liv, har vi sett her at ungdommers liv skiller seg fra hverandre på flere viktige områder. Voksnes posisjoner – utdannelse og yrke, psykiske og fysiske helse, opplevelse av tilhørighet og tillit til samfunnet rundt seg – er enda mer ulike. Hva skjer på veien? Hvordan er livsmuligheter formet av sosiale prosesser i ungdommen? Det vet vi så langt nokså lite om. Hvordan ser sårbarhet og marginalisering ut på ulike oppvekststeder, hvordan endres det etter hvert som de blir eldre, og hvordan kan lokalsamfunnene bidra til unges tilhørighet og mestring? Hvordan ser gode liv ut for ungdom på ulike steder, og hvilke forståelser av gode liv, sunnhet og helse formidles fra foreldre til ungdommene? Hva kjennetegner kulturen for kjønnsidentitet, seksualitet og grensesetting nå? Hvilke små og store hendelser former utdanningsvalg eller kan utløse frafall? Hva påvirker graden av tillit ungdom har til samfunnet?

Gjennom det longitudinelle designet og den nære koblingen til Ungdata, legger Ungdom i endring opp til å kunne besvare hvordan ulikhet skapes over tid, mens det skjer, og å fange opp nye tematikker etter hvert som ungdommene blir eldre. Ved å trekke veksler på svært ulike oppvekststeder, er datamaterialet velegnet til å adressere ulikheter mellom oppvekst i urbane og rurale strøk, velstående og relativt fattige kommuner og multikulturelle og mer homogene steder.

Foto: Jannes Glas/Unsplash

HVEM STÅR BAK UNGDOM I ENDRING?

Forskningsprogrammet Ungdom i endring har så langt generert en rekke artikler, bokkapitler og rapporter. Materialet benyttes også i en pågående ph.d.-studie. Programmet har vokst siden vi startet å følge ungdommene i 2018. En rekke forskningsprosjekter er i gang eller avsluttet, finansiert av Helsedirektoratet, Barne- og familiedepartementet/#Ungdag-utvalget, Distriktssenteret og Stiftelsen Dam/Redd Barna. I tillegg brukes datamaterialet i to prosjekter finansiert av NFR. Nye forskere er også kommet til. Vi teller i dag syv seniorforskere, to stipendiater og tre

masterstudenter. Innsamlingen av kjernematerialet vårt, den kvalitative longitudinelle undersøkelsen, ble finansiert av NOVA i 2018 (runde 1) og 2020 (koronaintervjuer), og gjennom tilskudd over statsbudsjettet i 2021 (runde 2). Prosjektet ledes fra NOVA, OsloMet, av Ingunn Marie Eriksen, og prosjektmedarbeiderne er Lars Birger Davan, Jørn Ljunggren, Marlene Persson, Jon Rogstad, Ingrid Smette (UiO), Kari Stefansen, Ida Tolgensbakk og Kristoffer Chelsom Vogt (UiB). Dessuten deltar masterstudenter Rode Hegstad (UiO), Monika Bergflødt (UiO) og Amalie Brandal Kragset (OsloMet).

REFERANSER

- Bakken (2021). Ungdata: Nasjonale resultater. NOVA-rapport 8/21
- Eriksen, I. M., Stefansen, K., & Smette, I. (kommende). Inequalities in the making: Young people's classed life trajectories over time and through the Covid-19 crisis.
- Eriksen, I. M., & Stefansen, K. (2022). Mapping young Norwegians' self-projects and future orientations. In M. Nico & G. Pollock (Eds.), *The Routledge Handbook of Contemporary Inequalities and the Life Course*. London: Routledge.
- Eriksen, I. M., Stefansen, K., & Ødegård, G. (2021). Fire typer ungdomsliv: Ressurser, relasjoner og stedets betydning. In G. Ødegård & W. Pedersen (Eds.), *Ungdommen* (pp. 63-86). Oslo: Cappelen Dam Akademisk.
- Eriksen, I. M., & Andersen, P. L. (2021). Ungdoms tilhørighet, trivsel og framtidsplaner i Distrikts-Norge: En flermetodisk analyse av betydningen av bosted, kjønn og sosioøkonomiske ressurser. NOVA-rapport 2/21
- Eriksen, I. M. (2021). Teens' dreams of becoming professional athletes: The gender gap in youths' sports ambitions. *Sport in Society*. doi: 10.1080/17430437.2021.1891044
- Eriksen, I. M. & Stefansen, K. (2021). What are youth sports for? Youth sports parenting in working-class communities. *Sport, Education and Society*. doi:10.1080/13573322.2021.1894114
- Eriksen, I. M. & Davan, L.B. (2020). Tap og tillit. Ungdoms livstilfredshet og samfunnsdeltagelse under pandemien. NOVA-rapport 13/20
- Eriksen, I. M & Seland, I. (2019). Ungdom, kjønn og fritid. NOVA-rapport 6/19